

Kortet og terrænet

– associationer, billeder og refleksioner over børns bevægelsesudvikling...

af Gudrun Gjesing

"I tilfælde af uoverensstemmelser mellem kortet og terrænet, bør man følge terrænet."

Dette nyttige, norske råd for fjeldvandrere har jeg lært at værdsætte betydningen af og følge, når jeg vandrer i fjeld eller går på ski – og det har også inspireret mig i mit daglige arbejde med børn. For jeg synes nemlig ikke altid, at det, jeg ser i praksis i forbindelse med børns aktivitet og bevægelse, "går lige efter bogen". Nogle børn ruller først fra maven til ryggen, mens andre ruller først fra ryggen til maven; og nogle børn ruller slet ikke, før de kravler. Mange børn kravler heller ikke, før de går. Der er i "bevægeudviklingsammenhæng" ofte uoverensstemmelser mellem "kortet" eller teorierne og det, vi oplever i praksis.

På samme måde som kortet er teori og terrænet er den virkelige virkelighed, oplever jeg også, at den måde, man har beskrevet børns "normale motoriske udvikling" på, er teori, og at den virkelige virkelighed ofte ser anderledes ud end teorien.

Det er altid svært at skulle ændre indgroede teorier og opfattelser – at acceptere paradigmeskift, som jo rækker ved "plejer". Det tog i sin tid mange år at lære og inkorporere, at jorden var rund og ikke flad; at det ikke var jorden, der var universets centrum, men at det var solen; og at kvinder ikke var hekse, der skulle brændes på bål, fordi de kunne se ind i fremtiden, yde særlig omsorg, lindre smerter og måske endda helbrede...

(Billede ind her: afrikansk kvinde med barn på ryggen)

"Der er nogle, der tror, at der i en æske farver kun er én farve, der er hudfarvet – nemlig den hudfarvede!"

At beskrive børns "normale motoriske udvikling" lineært, i statiske milepæle, som børn erobrer i samme rækkefølge til nogenlunde fastsat tid, er som at tro, at der kun er én farve, der er hudfarvet – nemlig den lyserøde eller grise farvede.

Når man har beskrevet motorisk udvikling således, har det været ud fra en forestilling om og tro på, at børns hjerner var præprogrammerede til at udvikle disse bevægelsesmønstre – børnene skulle blot afvente og modnes til det.

Det var en tankegang, hvor man ikke tillagde opgaverne og omgivelserne nogen betydning for udviklingen. Det var derfor, at bøger om børns motoriske udvikling dengang altid havde billeder af nøgne børn i kliniske, objektive omgivelser uden stimulerende legetøj; på de billeder kunne man observere, at børnene udførte de korrekte, alderssvarende bevægelsesmønstre.

De fleste af os kan nok forestille os – uden at vi har rejst ud i den store verden og ved selvsyn oplevet det – at børn i andre kulturer ikke udvikler sig på den samme måde bevægelsesmæssigt, som det var beskrevet i bøgerne. Mange steder verden over lægges børn ikke på gulvet for at øve og praktisere at rulle, krybe og kravle. I stedet

sidder de på ryggen af deres mor eller storesøster det meste af dagen. Og de børn lærer også at gå. Der må altså være flere veje at gå fra hjælpeløst spædbarn til gående barn.

Det fik i hvert tilfælde mig til at tvivle på disse statiske milepælsteoriens gyldighed, og jeg rejste ud til andre kulturer for med egne sanser at opleve, hvordan andre spæd- og småbørn udviklede sig bevægelsesmæssigt. Det har bestyrket mig i at turde formulere andre måder at beskrive børns bevægeudvikling på, turde sige det højt og skrive om det i artikler og bøger.

Klima & vejrudsigter

Inden for meteorologien taler man om henholdsvis klima og vejrudsigt. Klimaet kan eksempelvis være tropisk-, tempereret- eller fastlandsklima, og vi har en fornemmelse af hvor varmt, koldt, tørt eller regnfuldt, det er i de forskellige klimazoner i løbet af året – og at årstiderne er modsatte på den sydlige halvkugle.

Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt at få oplyst, hvilket klima, der er i et land, for at kunne pakke feriekufferten. Man må også kigge på de lokale vejrudsigter, som endda kun fortæller om, hvordan vejret sandsynligvis vil blive de kommende fire-fem dage. På lidt længere sigt er vejrudsigter kun usikre prognoser eller hypoteser!

Forholdet mellem begrebet "motorisk udvikling" og det enkelte barns bevægelsesudvikling er på lignende måde som forholdet mellem klima og vejrudsigt. Beskrivelser af såvel klima som motorisk udvikling er en vejledning vedrørende nogle overordnede tendenser forskellige steder i verden. Den normale beskrivelse af et klima bliver ofte forstyrret af forskellige naturfænomener – orkaner, jordskælv oversvømmelser m.m..

I forhold til det enkelte barns bevægelsesudvikling er det som med vejrudsigten: den er forskellige i de forskellige klimazoner, og forskellig inden for den enkelte klimazone. Høj- og lavtryksbevægelser bliver ofte mere dynamiske og tager en lidt anderledes retning end forudset, da mange forskellig forhold påvirker udviklingen af vejret – og af børns bevægelser.

[\(Billede ind her: skoven\)](#)

"Her er alle veje en mulighed"

kunne dette billede hedde. Man kan vælge mange forskellige veje mellem træerne og alligevel komme ud af skoven det samme sted. Man kan gå langsomt eller hurtigt, følge den lige vej eller tage afstikkere "off-road", gemme sig lidt bag et træ og så løbe videre mellem træerne.

Jeg oplever, at ovenstående er et rigtig godt billede til at illustrere børns udvikling. Børn følger også i deres motoriske udvikling forskellige veje – nogle går de velbeskrevne veje, andre går deres egne veje. Børn har en medfødt trang eller indre drivkraft og et talent for at udvikle sig – at lære at beherske deres kroppe fleksibelt i en verden, hvor tyngdekraften dominerer. Endvidere har børn en umættelig nysgerrighed, som medfører, at de vil anstrenge sig til det yderste for at få nysgerrigheden tilfredsstillet ved at bevæge sig ad forskellige veje, afpasset deres forudsætninger og vejens beskaffenhed.

Som at spille Domino

I Domino er der regler for, hvordan man trækker sine brikker, hvis tur det er, og hvordan den brik, man vil lægge, skal passe til den foregående. Når vi spiller, får vi en række brikker "på hånden". Når det er vores tur, har vi ofte mulighed for, at flere brikker kan passe til den, der ligger ude på bordet. Afhængig af hvilken brik, vi vælger at lægge ud, udvikler spillet sig på forskellige måder. To spil bliver ikke ens, selvom der er de overordnede regler. Somme tider kan vi få en lang række af brikker til at passe efter hinanden, så vi hurtigt kommer videre i spillet; til andre tider har vi ingen brik, der passer til at lægge ud. Vi må så vente på, at en anden spiller lægger en hensigtsmæssig brik ud, som forhåbentlig så matcher én af ens brikker, så spillet kan udvikle sig videre. Vi kan således ha' mange eller få muligheder – mange eller få "brikker at flytte med" – og vi er helt afhængige af de andre spilleres udspil.

Børns bevægeudvikling oplever jeg er som at spille Domino – udviklingen er afhængig af de "brikker", man selv trækker og af de medspillere, man spiller med eller mod. Man følger nogle prototyper/regler, men hvert barn udvikler sig forskelligt – på sin egen måde, afhængigt af ydre og indre faktorer.

(billede ind her: nysgerrigt barn)

Naturlig, kulturelig & dynamisk

Så i stedet for at kalde det "normal motorisk udvikling", vil jeg hellere kalde børns bevægeudvikling for: naturlig, kulturelig og dynamisk.

Naturlig, fordi ordet "normal" er modsætning til "unormal" eller "abnorm" – ord som for mig i hvert tilfælde er negativt ladede ord.

Kulturelig, fordi børn udvikler sig bevægelsesmæssigt i forhold til den kultur – etniske kultur såvel som bevægekultur – de vokser op i og i forhold til krav og forventninger, de møder fra omgivelserne.

Dynamisk, fordi børn udvikler sig gennem aktivitet og handling. Det er egentlig ikke særlig interessant, om et barn kan de statiske milepæle: sidde, stå og gå. Det, der er interessant, er, dels om barnet udnytter og bruger de færdigheder, det lærer, dels hvordan barnet reagerer, når opgaver bliver for svære. Eksempelvis kan mange småbørn i vores kultur sidde selvstændigt kortvarigt på gulvet, når de er omkring seks måneder. Men i den alder har småbørn endnu ikke nået at udvikle og lære hensigtsmæssige faldreaktioner, således de kan nå tage for sig med en arm ud til siden, når de er ved at miste balancen. Så det at sidde er for det seks måneder gamle barn kortvarigt og ikke en færdighed, der er forankret, så barnet kan koncentrere sig om at lege imens.

Motorisk læring og udvikling

Hvis man beskriver motorisk udvikling som en række færdigheder, børn lærer i en bestemt rækkefølge, vil den beskrivelse være forskellig i forskellige kulturer.

Jeg har et forslag til en anden måde at beskrive børns motoriske udvikling på. Den lyder således:

Motorisk læring og udvikling handler blandt andet om evnen til at tilegne sig en øget mangfoldighed af handlestrategier/programmeringsregler for fleksibelt og varieret at mestre sin krop i en foranderlig verden, hvor tyngdekraften dominerer.

Denne formulering har global gyldighed.

Her kommer vi helt væk fra, at der er helt bestemte færdigheder, børn skal kunne til en bestemt tid. Man udvider sit bevægerepertoire = man eksperimenterer, øver og lærer hensigtsmæssige færdigheder i forhold til forventninger, krav og muligheder i de omgivelserne, man lever i.

(billede ind her: afrikansk pige, der leger dame)

Nysgerrighed som drivkraft

Sansning er invitation til handling. Børn (og voksne) begynder ikke bare at bevæge sig. De bevæger sig, *fordi* deres nysgerrighed får dem til at ville trække omverdenen inden for rækkevidde, så de kan lære den at kende eller *fordi*, der er noget, de vil væk fra. Jo mere nysgerrigheden tilfredsstilles, des mere pirres den, så de anstrenger sig for at bevæge sig hen til det, der hele tiden pirrer nysgerrigheden. Hen at få fat i, manipulere og smage på for at lære, og så videre til det næste.

De udfordrer tyngdekraften, så de kommer mere og mere væk fra underlaget, kommer højere op og får mindre understøttelsesflade.

Så bevægelse er såvel et middel til at få tilfredsstillet den ubændige nysgerrighed, som et mål = glæden ved at bevæge sig og udvide og kvalitetsforbedre sit bevægerepertoire.

(Billede: et nysgerrigt barn)

Det går som en leg

Ved fødslen er vi alle midlertidig bevægelseshæmmede – tyngdekraften dominerer os. For de fleste børn går det som en leg at bevæge sig fra at være totalt afhængig af understøttelse fra omgivelserne til at blive uafhængig og beherske sin krop fleksibelt og varieret i forhold til underlaget og tyngdekraften, hvis vi oplever en passende blanding af tryghed, stimulation og frustration. Så udviklingen foregår i relation med andre mennesker og med udfordringerne i omgivelserne.

"Spædbørn har de utroligste evner til at stimulere deres kærlige forældre og påvirke deres adfærd over for dem", har den engelske adfærdsforsker Desmond Morris engang sagt. Udvikling kommer ikke af sig selv. Børnene eksperimenterer og øver sig i leg og aktivitet og samspil med omgivelserne. Det er som regel en fryd for os voksne at observere denne proces. De første år af et barns liv ser ud til at gå som den rene leg – for de fleste børn.

Et barn, der ikke leger, gør os bekymrede. Det er ofte et tegn på sygdom – enten fysisk eller psykisk. Oplever vi et barn, der ikke leger, begynder forskellige fagfolk at undersøge barnet på kropsniveau på forskellig vis.

Krops-, aktivitets- og deltagelsesniveau

I forhold til børns trivsel, læring og udvikling har forskellige fagfolk fokus på forskellige områder af børnenes krop og psyke. Og sådan bør det være. Forældre, dagplejere og pædagoger har mest fokus på børnenes resurser og potentialer – på børnenes trivsel, leg/aktivitet og samspil med andre børn og med voksne. Har et barn svært ved at indgå i konstruktive relationer med andre børn, har svært ved at lege og ved at være opmærksom, så giver det ofte anledning til bekymring. Og de voksne ønsker sikkert, at barnet undersøges, så de dels kan få en mulig forklaring, dels få indfølelse og forståelse for, hvordan de nu og fremover kan støtte barnet hensigtsmæssigt.

På sygehusene er fokus primært på kropsniveau: at undersøge og finde "fejl og mangler", stille diagnoser og give *forklaringer* samt foreskrive eventuel behandling. De fleste fagfolk undersøger børn ved at stille dem nogle specifikke opgaver og så observere, hvordan børnene reagerer og handler. På den måde har de fokus på kroppen. De forskellige fagfolk tolker, det de ser og oplever med barnet, ud fra deres faglige forståelser.

Som en GPS'er eller navigator

I min bil har jeg fået monteret en "navigator". Inden jeg kører ud i ukendt terræn, koder jeg ind, hvor jeg ønsker at komme hen. Navigatoren finder så enten den korteste eller hurtigste vej til målet. Et vejkort på den lille skærm viser vejen, og en stemme fortæller og guider mig af sted. Kommer jeg med vilje eller ved en fejl til at køre en anden vej end den, navigatoren har planlagt, så starter den med at foreslå, at jeg vender om. Gør jeg ikke det, så justerer de hurtigt og fleksibelt i forhold til den nye situation, og vejledningen fortsætter ad min egen valgte rute.

Tidligere måtte jeg nøjes med at gå på Internettet og få en rutebeskrivelse fra KRAK.dk., når jeg skulle ud i ukendt terræn. Den foreslåede rute var også udmærket at følge, så længe jeg ikke kom på vildveje, der var trafikpropper eller vejarbejde. I sådanne situationer var jeg på herrens mark.

Når vi fagfolk ude i kommunerne skal rådgive og vejlede børn og deres nære voksne, så har vores rolle ændret sig fra at være dem, der bestemte og tog ansvaret for den rette indsats – som rutebeskrivelsen fra KRAK.dk – til at være dem, der rådgiver og vejleder for at bibringe barnets nære voksne forståelse. De nære voksne vælger så, hvad de ønsker og føler behov for, at vi skal støtte dem i i forhold til deres særlige barn med særlige behov – som navigatoren gør det.

Vi fagfolk skal bevæge os fra at have en funktion som en rejseleder = den, der ved, hvad der er vigtigt og går foran og viser vejen, hen imod at have en funktion som en stifinder = én som kender terrænet og som er parat til at guide i forhold til den vej, barnet og dets nære voksne ønsker og vælger at gå.

En vigtig holdning i arbejdet er for mig, at

det kan godt være, at jeg ved mest, men familien ved som regel bedst!

Gudrun Gjesing er specialergoterapeut i børn og "børnelokker" – har arbejdet med børn i mere end 30 år, deltid i forskellige kommuner. Nu ansat deltids på Ehlerskemet (www.ehlerskemet.dk). Deltids reflekterende praktiker, foredragsholder, underviser og skribent.

(Grå faktaramme herfra)

Hvis du vil vide mere:

- *Nysgerrige børn i bevægelse og aktivitet*
- i dagpleje, børneinstitution og derhjemme
Guðrun Gjesing, Kroghs forlag 2004 /Dafolo
- *Kroppens muligheder og kropumulige unger*
- i indskoling, fritid og derhjemme
Guðrun Gjesing, Kroghs forlag, 2. udg. 2006/Dafolo
- *Vandaktivitet – mulighedernes ocean*
Leg og læring gennem specialpædagogik i vand
Guðrun Gjesing, Inga N. Christensen & Lise Hostrup,
Kroghs forlag 2005/Dafolo
- *Den daglige dosis i skolegården – sådan!*
Guðrun Gjesing, Marianne Alsgård Pachai og Ruth Nedergaard Ørnsholt
Kroghs forlag 2007/Dafolo
- *Gøgl i hverdagen – sådan*
Guðrun Gjesing og Anton Niemann Jensen
Dafolo 2008

- www.gjesing-haderslev.dk

(Grå faktaramme hertil)